

য়েছে দৰজে ঠংচিৰ ‘শৰ কটা মানুহ’ উপন্যাসৰ ভাষাশৈলী

আনন্দিতা ফুকন
গৱেষক, অসমীয়া বিভাগ

সংক্ষিপ্ত সাৰ : বিংশ শতিকাৰ আশীৰ দশকত ঔপন্যাসিক হিচাপে অসমীয়া সাহিত্যজগতত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা য়েছে দৰজে ঠংচি এটি পৰিচিত নাম। ‘চনম’, ‘লিংবিক’, ‘মৌন ঔঠ মুখৰ হৃদয়’, ‘শৰ কটা মানুহ’, ‘বিষ কন্যাৰ দেশত’, ‘মিছিং’, ‘মই আকৌ জনম ল’ম’ আদি উপন্যাসৰ জৰিয়তে সাহিত্যিক ঠংচিয়ে অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যক এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। সাহিত্য অকাদেমি, পদ্মশ্ৰী আদি সন্মানেৰে বিভূষিত য়েছে দৰজে ঠংচিৰ ‘শৰ কটা মানুহ’ এখনি উল্লেখযোগ্য উপন্যাস। অৰুণাচল প্ৰদেশৰ ‘মনপা’ জনগোষ্ঠীটোৰ সমাজ জীৱনৰ দলিলস্বৰূপ ‘শৰ কটা মানুহ’ উপন্যাসৰ ব্যতিক্ৰমী ভাষা শৈলীও এক উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। এই আলোচনাত ‘শৰ কটা মানুহ’ উপন্যাসখনত ব্যৱহৃত ভাষা ব্যৱহাৰৰ যি শৈলী সেই সম্পৰ্কে বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰে আলোচনা কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

বীজ শব্দৰাজি : শৈলীবিজ্ঞান, ভাষাশৈলী, মৌলিক, উপভাষা, কথাবস্তু।

০.০ অৱতৰণিকা

০.১ বিষয়ৰ পৰিচয় :

আধুনিক ভাষাবিজ্ঞানৰ এটি অন্যতম শাখা হৈছে শৈলীবিজ্ঞান। ইংৰাজী ‘style’ শব্দটোৰ প্ৰতিশব্দ হিচাপে অসমীয়া ভাষাত ‘শৈলী’ শব্দটোৰ প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। প্ৰত্যেকজন ব্যক্তিয়ে লিখা বা কোৱাৰ এক নিৰ্দিষ্ট ভংগী থাকে সাধাৰণ ভাষাত এই ধৰণ বা ভংগীয়ে হ’ল শৈলী। শৈলী সম্পৰ্কত বিভিন্নজনে বিভিন্ন মন্তব্য আগবঢ়াই থৈ গৈছে। Middleton Murryৰ মতে, ‘style is the technique of expression.’^১ এনেদৰে বক্তা বা লেখকৰ ভাষা প্ৰয়োগৰ নিজস্বতা যাক আমি শৈলী বুলি কওঁ সেই বিষয়ে হকেটে এনেদৰে কৈ গৈছে— ‘The term style is not easy to define precisely. Roughly speaking, two utterance in the same language which convey approximately the same information, but which are different in their linguistic structure can be differ in style.’^২

আনহাতে যোজে দৰজে ঠংচিৰ যি ভাষা শৈলী, সেই শৈলীয়ে অসমীয়া সাহিত্যক চহকী কৰি তুলিছে। কবিতাৰ জৰিয়তে সাহিত্যজগতত ভৰি থলেও পৰৱৰ্তী সময়ত তেওঁ ঔপন্যাসিক হিচাপেহে সু-প্ৰতিষ্ঠিত হ'ল। তেওঁৰ অন্যতম সৃষ্টি 'শৰ কটা মানুহ' উপন্যাসখন। এই আলোচনাত ঔপন্যাসিকৰ যি কথনশৈলী তথা উপন্যাসখনত ব্যৱহৃত যি ভাষাশৈলী যাৰ বাবে উপন্যাসখনে পাঠক সমাজত সমাদৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে, সেই ভাষাশৈলী বিষয়ত বিশ্লেষণৰ জৰিয়তে আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ব।

০.২ অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য :

'শৰ কটা মানুহ' উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিকৰ ভাষা ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰত মৌলিকতা, লগতে উপন্যাসখনত ব্যৱহৃত বিভিন্ন ভাষিক উপাদানসমূহৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা এই আলোচনাৰ মূল উদ্দেশ্য।

০.৩ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি আৰু পৰিসৰ :

'শৰ কটা মানুহ' উপন্যাসখনত ব্যৱহৃত উপভাষাৰ শব্দ, বিদেশী শব্দ, সৃষ্টি শব্দ, যুৰীয়া শব্দ, বিভিন্ন অৰ্থজ্ঞাপক শব্দ আদিৰ লগতে উপন্যাসখনত ব্যৱহৃত বিভিন্ন খণ্ডবাক্য, জতুৱা, প্ৰবাদ প্ৰবচন, বিভিন্ন আলংকাৰিক শব্দ, বাক্য গঠন আদি বিষয়ত অধ্যয়ন কৰা হৈছে। য়েছে দৰজে ঠংচিৰ 'শৰ কটা মানুহ' উপন্যাসৰ ভাষাশৈলী বিষয়টোৰ অধ্যয়নত ঘাইকৈ বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি প্ৰয়োগ কৰিব বিচৰা হৈছে।

১.০০ মূল আলোচনা

অৰুণাচল প্ৰদেশৰ বিভিন্ন জনজাতিৰ বহুৰঙী জীৱনৰ আধাৰত কেইবাখনো উপন্যাস ৰচনা কৰি য়েছে দৰজে ঠংচিয়ে অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাল চহকী কৰিছে। 'শৰ কটা মানুহ' এটা অগতানুগতিক কাহিনীক আধাৰ হিচাপে লৈ ৰচনা কৰা ঠংচিৰ চতুৰ্থখন উপন্যাস। অৰুণাচল প্ৰদেশৰ মনপা জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ মাজত প্ৰচলিত প্ৰথামতে মৰাশ ১০৮ টুকুৰাকৈ কাটি নৈত উটুৱাই

দিয়ে। এই শৰকটা ৰীতিক আধাৰ হিচাপে লৈয়ে ৰচিত 'শৰ কটা মানুহ'। শৰ কটা বৃত্তিধাৰী আও থাম্পা ওৰফে দ্যাৰগে নৰবুৰ জীৱন ইয়াৰ প্ৰধান উপজীব্য। ইয়াৰোপৰি উপন্যাসখনত মনপা সমাজ জীৱনৰ ৰীতি-নীতি, উৎসৱ-পাৰ্বনকে আদি কৰি বিভিন্ন দিশ প্ৰতিফলিত হৈছে।

লগতে এটা কথা মনকৰিবলগীয়া যে কোনো এটা সৃষ্টিকৰ্মক পাঠক সমাজৰ সমুখত আকৰ্ষণীয় কৰি তোলাৰ লগতে কাহিনী বিন্যাসক মনোগ্ৰাহী কৰিবলৈ সাহিত্য কৰ্মটিত ব্যৱহৃত ভাষাৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ। স্পষ্ট আৰু সৱলীল ভাষাৰ প্ৰয়োগেৰে য়েছে দৰজে ঠংচিয়ে নিজকে এজন নিপুন সাহিত্যিক হিচাপে অসমীয়া সাহিত্য জগতত প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে।

য়েছে দৰজে ঠংচিৰ 'শৰ কটা মানুহ'ৰ ভাষা সাধাৰণতে সহজ-সৰল আৰু বৰ্ণনামূলক। উপন্যাসখনৰ পৰা বৰ্ণনামূলক ভাষাৰ এক নিদৰ্শন তলত দাঙি ধৰা হ'ল—

'মানুহজনৰ আচল নাম দ্যাৰগে নৰবু। জন্মৰ সময়তে তাক দেউতাকে গাঁৱৰ লামাৰ হতুৱাই কোষ্ঠী চাই দিয়া তাৰ নাম। কিন্তু তাৰ বৰ্তমান গাঁও দিৰাজঙৰ মানুহে তাক সেই নামেৰে নাজানে। আনকি নিজৰো তাৰ এই নামটো আচহুৱা আচহুৱা যেন লগা হ'ল। কেতিয়াবা কাচিৎ তাৰ ঘৰত পূজা পাতল কৰিবলগা হ'লে অথবা বেমাৰ-আজাৰৰ সময়ত বা অন্য কাৰণত মংগল চাব লগা হ'লে তাৰ নামটো আৰু ৰাশিটো লাগে কাৰণে নিজৰ নামটো সি মনত ৰাখিব লগা হৈছে।'°

লোকজীৱনৰ কিছুকথা আঁৰবেৰ নোহোৱাকৈ ঠংচিয়ে উপন্যাসখনত প্ৰকাশ কৰিছে। ইয়াৰোপৰি তাৰ প্ৰকাশৰ স্পষ্টতা 'শৰ কটা মানুহ' উপন্যাসখনৰ আন এক উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। উদাহৰণ স্বৰূপে ঔপন্যাসিকে শব্দৰ দ্বাৰা আঁকি দিয়া মানুহৰ শৰ কটাৰ এটি দৃশ্য উল্লেখ কৰা হৈছে—'দ্যাৰগেৰ দাৰ ঘাপত প্ৰথমতে বিচ্ছিন্ন হয় বাওঁফালৰ ভৰিৰ সৰু গাঁঠিৰ তলৰ ভাগ, তাৰপাচত কলাফুলেৰে সৈতে ফান্দনি, তাৰ পাছত সোঁফালৰ ভৰি সৰু গাঁঠিৰ তলৰ ভাগৰ গোৰোহা, আঙুলি ইত্যাদি ভাগ,

তাৰ পাচত কলাফুলেৰে সৈতে ফান্দনি ইত্যাদি উটি যায় নদীৰ কোবাল সোঁতত টুকুৰা-টুকুৰ হৈ।’^৪

উপন্যাসখনত য’তেই মননশীল বিষয় উপস্থাপন হৈছে ত’তেই চিন্তামূলক ভাষাৰ আশ্ৰয় লৈছে য়েছে দৰজে ঠংচিয়ে। উপন্যাসখনৰ মুখ্য চৰিত্ৰ দ্যাৰগেৰ কথা ঔপন্যাসিকে এনেদৰে কৈছে—‘নোপোৱাৰ বাবে হা-হুমুনিয়াহ কাঢ়ি দুখত মদ খাই পাগলামি কৰি একো লাভ নাই, বৰঞ্চ বৰ্তমানক লৈ ব্যস্ত হোৱাটোহে ভাল আৰু বৰ্তমান মানে আজি, তাৰ সন্মুখত পৰি থকা মাটিডোখৰ, টান কৰ্কৰীয়া হৈ থকা মাটিডোখৰৰ বুকু ফালিবৰ বাবে সি কোৰ মাৰিব যাব লাগিব।’^৫

জীৱনৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম আৱেগ-অনুভূতি প্ৰকাশ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ঔপন্যাসিকে কাব্যিক ভাষাৰ আশ্ৰয় লৈছে। যেনে—‘শীতল, হিমচৈঁচা, স্পন্দনহীন মৃত ধুনীয়া তিৰোতাবিলাকৰ কাষৰ পৰা আও থাম্পা দ্যাৰগে উভতি আহে উষঃ, প্ৰাণপূৰ্ণ, খেচখেচীয়া, ঘোৰ সংসাৰী, দেখিবলৈ তেনেই সাধাৰণ তাৰ ঘৈণীয়েক গুইচেংমুৰ কাষলৈ। স্মৃতি ৰোমন্থনত নিমজ্জিত তাৰ চকু ঘৈণীয়েকৰ আলিংগনৰ উম পাই লাহে লাহে মুদ খাই যায়।’^৬

ঔপন্যাসিকে চৰিত্ৰৰ মনোজগতক পাঠকৰ সন্মুখত অধিক স্পষ্ট কৰি তুলিবলৈ প্ৰয়োজন সাপেক্ষে যুক্তিনিষ্ঠ ভাষাৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। জীৱনৰ আধা সময় শৰ কাটি পাৰ কৰা আও থাম্পাৰ মনৰ ক্ষোভ প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত ঔপন্যাসিকে এনেদৰে যুক্তিনিষ্ঠ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছে—‘থাম্পা হোৱাটো যদি সাঁচাকৈ পুণ্যৰ কাম, মৃত মানুহবিলাকে যদি সাঁচাকৈ শৰ কাটি সৎকাৰ কৰি দিয়াৰ বাবে আশীৰ্বাদ দি যায়, নদীত থকা মাছ তথা অন্য জলচৰ প্ৰাণীবিলাকে মাংস খাবলৈ পায় পুণ্যদান কৰে, তেন্তে নিশ্চয় তাৰ ছোৱালীজনী এদিন ভাল হৈ উঠিব, এনেদৰে অনবৰতে বিছনাত শুই নাথাকিব, মাক-দেউতাকৰ বোজা হৈ নাথাকিব।’^৭

প্ৰয়োজন সাপেক্ষে কথাবস্তুক অধিক সাৱলীল কৰি তুলিবলৈ ঔপন্যাসিকে নাটকীয় ভাষাৰ আশ্ৰয় লৈছে—

‘— এই কুকুমাৰ মাক! আমাৰ ছোৱালীজনীৰ নাম লামাই কি ৰাখিছে? প্ৰথমবাৰৰ বাবে দ্যাৰগেই জীয়েকৰ নাম জানিব বিচাৰিলে।

—কি হ’ল আজি তোৰ? হঠাৎ ছোৱালীজনীলৈ ইমান মৰম কেনেকৈ উপজিল?

—মোৰ ভুল হৈ আছিল দে! এতিয়াৰ পৰা মই তাইক চোৱা-চিতা কৰিম।

—সঁচানে?’^৮

ইয়াৰোপৰি বিভিন্ন কথোপকথন, বাক্যবিন্যাস আদিত সঘনাই প্ৰয়োগ কৰা প্ৰশ্নসূচক বাক্যৰ ব্যৱহাৰে উপন্যাসখনৰ বাক্যবিন্যাসত এক নাটকীয় ৰূপ দান কৰিছে।

‘তাইৰ গালি শুনি থাকোতে তাৰ মনত সদায় প্ৰশ্ন উঠি থাকে, ৰিজোন্স জীয়াই থকাহেঁতেন আৰু সিহঁতৰ মাক-দেউতাকে বিচাৰমতে দুয়োৰে বিবাহ হোৱাহেঁতেন, তায়ো মোক এইজনীৰ দৰে অনবৰত গালি পাৰি থাকিলেহেঁতেন নে? এই গুইচেংমুজনীয়ে মোক মৰম কৰিলেহেঁতেন নে? তায়ো মোৰ এই ঘৈণীজনীৰ দৰে মোৰ ঘৰ-সংসাৰ চলাই থাকিব পাৰিলেহেঁতেন নে?’^৯

আলংকাৰিক ভাষা, জতুৱা ঠাঁচ, খণ্ডবাক্য আদিৰ সুপ্ৰয়োগে ‘শৰ কটা মানুহ’ৰ ভাষাক এক সুন্দৰ শিল্পকৰ্মলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিছে।

উপমাৰ প্ৰয়োগ : ‘শিলৰ দৰে তোৰ মনটো কোনো সঁহাৰি নাই, কোনো চেতনা নাই, চিন্তা নাই।’ ‘দুই মস্তান যাকৰ যুঁজত পথাৰৰ ভিতৰত ধূলিৰ ধুমুহা উৰাৰ দৰে তাৰ আৰু গম্বুৰ যুঁজত আস্তাবলৰ ভিতৰত ঘোঁৰাৰ শুকান বিষ্ঠাৰ ধুমুহা উৰিছিল।’ কাহিনীক মনোৰম কৰি তুলিবলৈ ঔপন্যাসিকে দুই এটা যোজনা-পটন্তৰ প্ৰয়োগ কৰিছে—

‘কথাতে কয় পূজাও কৰিবা দৰকাৰ হ’লে তৰোৱালো ধৰিবা, তেহে পৰকাল ইহকাল ৰক্ষা হয়।’

‘নিজৰ পেটত টঙালি বান্ধি আনক আহাৰ যোগান ধৰিবলৈ যোৱা।’

বাক্যক আকৰ্ষণীয় আৰু সৌন্দৰ্যমণ্ডিত কৰি

তুলিবলৈ ঔপন্যাসিকে চিত্ৰকল্পৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে—

‘পশ্চিম দিগন্তত নিৰ্মল আকাশৰ বুকুত মাৰ যাব খোজা জাপিৰ আকাৰৰ বঙা সূৰ্য, আকাশত সোণালী বঙৰ পাতল মেঘমল্লাৰ, পূবৰ পৰ্বতমালাৰ শুভ্ৰ বৰফত পাতল সোণালী বঙৰ প্ৰলেপ, উত্তাল নদীৰ সোঁমাজত শিলৰ ওপৰত নিষ্পাপ, শান্ত, সমাধিস্থ চেহেৰাৰ কটা শিৰ লৈ পশ্চিমৰ ফালে মুখ কৰি ধ্যানমগ্ন এক পুৰুষ।’
১০

বৰ্ণনামূলক ভাষা, চিন্তামূলক ভাষা, যুক্তিনিষ্ঠ ভাষা, আলংকাৰিক ভাষা আদিৰ লগতে জনজাতীয় শব্দ, যুৰীয়া শব্দ, হিন্দী শব্দ, ইংৰাজী শব্দ, অনুকাৰ শব্দ, ধন্যাত্মক শব্দ ব্যৱহাৰৰ জৰিয়তে উপন্যাসখনৰ শব্দ ভাণ্ডাৰ আকৰ্ষণীয় হোৱাৰ লগতে শব্দসমূহে সাৰ্থক অৰ্থ প্ৰকাশতো অৰিহনা যোগাইছে।

জনজাতীয় শব্দ : থাম্পা, আজং, আও, আলিফুদং, আৰাক, বাংচাং, গৰবু, ঝান, লোচেৰ, বি, খেই, জোং, কইপেম, মিলি গ্যামজা ; বিভিন্ন ফুলৰ নাম - ৰেণ্ডোড্ৰেন-ডন ফুল, টামাচেং ফুল, প্ৰিমুলা ফুল, এণ্টৰ ফুল, কৰিতালিচ ফুল ইত্যাদি।

যুৰীয়া শব্দ : ঢলং-পলং, কাপোৰ-কানি, বাক-বিতণ্ডা, হৈ-হাল্লা, দবাৰ-দবৰি, ইচাট-বিচাট, লুতুৰি-পুতুৰি, নিমাত-নিগুৰু, হাই-কাজিয়া, ভিক্ষু-ভিক্ষুণী ইত্যাদি।

অনুকাৰ শব্দ : চিক্‌চিকিয়া, পিৰপিৰণি, খেচখেচীয়া।

ইংৰাজী শব্দ : হেং অভাৰ, ষ্ট্ৰবেৰী, পোষ্টমট্টেম, বিপৰ্ট, ইনকুৰেণ্ট, পলিটিকেল, এছিছটেন্ট, FIR, ফিক্সড ডিপোজিট ইত্যাদি।

হিন্দী শব্দ : মদদ কৰ, চমবাৰা, ঝামেলা, কুৰ্চী।

ইয়াৰোপৰি পৰিৱেশ পটভূমিক জীৱন্ত কৰি তুলিবলৈ ঠায়ে ঠায়ে গালি-শপনিবাচক শব্দৰ ব্যৱহাৰ

হোৱা দেখা গৈছে—চুৰঁৰীয়া মাইকী, অপদাৰ্থ, অৰ্কমন্য, চুৰঁৰৰ বাচ্চাইঁত, চাফ্ফা কুকুৰ, গাহৰি খাবলৈ নোপোৱাৰ জাত ইত্যাদি।

২.০০ সামৰণি : *য়েছে দৰজে ঠংচিৰ ‘শৰ কটা মানুহ’ৰ ভাষা শৈলী* এই বিষয়ৰ আলোচনা পত্ৰখনত পৰিসৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি উপন্যাসখনত ব্যৱহাৰ হোৱা ভাষাশৈলী বিষয়ত থূলমূল আলোচনা হৈছে। *য়েছে দৰজে ঠংচিৰ ‘শৰ কটা মানুহ’* উপন্যাসখনক সাৰ্থক কলাকৰ্মৰূপে প্ৰতিষ্ঠিত হোৱাত ইয়াত প্ৰয়োগ কৰা ভাষাৰ সাৱলীলতা, স্পষ্টতা আদিয়ে বিশেষভাৱে সহায় কৰিছে বুলি একমুখে ক’ব পাৰি।

প্ৰসংগ টোকা :

১. Murry, Middleton : The Problem of style, 1961, Page : 4

২. Hockett, Charles F : A course in Modern Linguistic 1976, Page. 556

৩. *য়েছে দৰজে ঠংচি :* শৰ কটা মানুহ, পৃষ্ঠা ৭

৪. ... .. : সদ্যোক্ত, পৃষ্ঠা : ১৬

৫. ... .. : সদ্যোক্ত, পৃষ্ঠা : ৪৭

৬. ... .. : সদ্যোক্ত, পৃষ্ঠা : ১৮

৭. ... .. : সদ্যোক্ত, পৃষ্ঠা : ৭১

৮. ... .. : সদ্যোক্ত, পৃষ্ঠা : ৪৩

৯. ... .. : সদ্যোক্ত, পৃষ্ঠা : ১২

১০. ... .. : সদ্যোক্ত, পৃষ্ঠা : ২৩৯

গ্ৰন্থপঞ্জী :

মুখ্য উৎস :

ঠংচি, *য়েছে দৰজে :* শৰ কটা মানুহ, সপ্তম প্ৰকাশ, বনলতা, ২০১৮

গৌণ উৎস :

দত্তবৰুৱা, ফণীন্দ্ৰ নাৰায়ণ : প্ৰয়োগ ভাষা বিজ্ঞানৰ
ৰূপৰেখা, পৰিৱৰ্ত্তিত সংস্কৰণ, বিশাল প্ৰকাশ, ২০১৭
নেওগ, সুব্ৰতজ্যোতি : শৈলী বিজ্ঞান আৰু অসমীয়া
সাহিত্যৰ শৈলী, প্ৰথম সংস্কৰণ, বনলতা, ২০১৫
পাটগিৰি, দীপ্তি ফুকন : ভাষাতত্ত্ব, সপ্তম সংস্কৰণ,
বনলতা, ২০১৪
শৰ্মা, অনুৰাধা : শৈলী আৰু শৈলীবিজ্ঞান, পৰিৱৰ্ত্তিত
তৃতীয় সংস্কৰণ, বান্ধৱ, ২০১৫

বাংলা :

মজুমদাৰ, অভিজিৎ : শৈলীবিজ্ঞান এবং আধুনিক
সাহিত্যতত্ত্ব, পুনৰ্মুদ্ৰণ, দে'জ পাবলিশিং, ২০১৬

ইংৰাজী :

Murry, John Middleton : The Problem
of Style, The Classic : US, 2013

Hockett, Charles F : A course in Mod-
ern linguistic, The Macmillan Com-
pany, New York, 1958.